

KORFA

N É P E S E D É S I H Í R L E V É L
A KSH Népeségtudományi Kutatóintézet kiadványa demográfiai kérdésekről

HOGYAN ALAKULT VOLNA MAGYARORSZÁG NÉPESSÉGSZÁMA, HA A MIGRÁCIÓS FOLYAMATOK A LENGYEL MINTÁT KÖVETTÉK VOLNA?

Napjaink egyik sokat emlegetett problémája a fiatalok elvándorlása. Sokan indulnak útnak, keresve boldogulásukat, a lényegesen jobban fizető nyugati országokba. Nem magyar sajátosságról van szó, a kelet-európai országok nagy részét érinti ez a folyamat, egyik országot jelentősebb, másikat kisebb mértékben. Az egyik leginkább érintett ország Lengyelország volt. Amint megnyíltak a határok, s lehetővé vált a szabad mozgás az országok között, a fiatal lengyel állampolgárok éltek a lehetőséggel, és megindult a modern kori népvándorlás Keletről Nyugatra. A gazdasági válságot követően a hazánkból Nyugatra távozók száma is drasztikus emelkedésnek indult. Ez a mennyiség azonban arányait tekintve még mindig jócskán elmarad a lengyel trendektől. Felmerül a kérdés, milyen hatása lett volna Magyarország népességére, ha a hazai migrációs folyamat Lengyelországhoz hasonló mértékű lett volna. Erre a kérdésre próbálunk választ adni a Korfa 2017. áprilisi számában.

Elemzésünkben egy a magyar népesség 1995–2015 közötti időszakára vonatkozó népesség-előreszámítást mutatunk be a lengyelországi migrációs folyamatok alkalmazásával, a lengyel migrációkutató intézet becsléseinek felhasználásával. Ez a kísérlet egyfajta standardizálás, ahol – a népességváltozás összetevői közül – a migráció-tényezőt Magyarországra nézve a lengyel tényezővel helyettesítjük.

A KIVÁNDORLÁS MÉRÉSE

A népesség migrációjának mérése az Európai Unióhoz való csatlakozást követő határnyitás óta nem egyszerű feladat. Amennyiben nem regisztráljuk magunkat valamely adminisztratív rendszerben – biztosítás, lakcímnnyilvántartás, mun-

kavállalási engedély –, nem jelenünk meg a bevándorlási statisztikában. Illetve, ha nem jelentkezünk ki magyarországi lakhelyünkről, és nem adjuk föl itthoni társadalombiztosítasunkat, akkor nem jelenünk meg a kivándorlási statisztikában. Előfordul, hogy egy személy szerepel az itthoni regiszterekben, ugyanakkor a külföldi lakcím-nyilvántartásban is megjelenik, mert bejelentkezik, munkát vállal, biztosított jogviszonya van, vagyis a célországban bevándorlóként nyilvántartásba kerül. Emiatt a kivándorlási adataink és a tükörstatisztikák – a fogadó országokban valamilyen regiszterben megjelenő bevándorlók – között jelentős eltérések tapasztalhatók.

Az Európai Unión belüli mozgást nem lehet egyetlen migrációs definícióval lefedni. Az új helyzet a migrációs statisztikában is új definíciókat kíván meg. Jelenleg is többféle meghatározás van érvényben: egyes országokban a 2 hónapon túli, máshol a 3 hónapon túli tartózkodást, illetve a népszámlálási adatbázisban az egy éven túli tartózkodást veszik alapul. Mind a lengyel, mind a magyar migrációs adatbázis a bejelentett, regisztrált országelhagyókat tartalmazza. A tükörstatisztikák az adott országban munkát vállaló külföldieket tartják nyilván. A *Munkaerő-felmérés* azokat a külföldre távozókat éri el, akiknek a családja vagy a háztartásából valaki itthon maradt és elérhető. A népszámlálások időpontjában az egy éven túl külföldön tartózkodó állampolgárokról szerezhető információ.

A LENGYELORSZÁGI HELYZET

A hivatalos statisztikai adatforrás a lengyel ki- és bevándorlók számáról a központi népesség-nyilvántartás (PESEL). Ez a kivándorlók és bevándorlók definíciója miatt problémás. Bevándorló az a személy, aki állandó lakhelyet létesít

Lengyelországban. Kivándorlónak azt tekintik, aki kivándorlási szándékkal törölteti a lakcímét. A regiszter szerint a kivándorlás hosszú ideje évi 20 ezer fő körül stabilizálódott, annak ellenére, hogy közben megnyíltak a határok és a szabad mozgás lehetősége az EU-n belül, illetve a legjelentősebb kivándorlást 2006-ban regisztrálták, amikor megváltoztak a külföldön szerzett jövedelem adózási szabályai. Így 2006-ban nem feltétlenül csak azok a személyek jelentkeztek ki, akik abban az évben távoztak az országból.

A migrációkutatók a jelenlegi lengyel szabad mozgású migrációs folyamatokra való tekintettel több adatforrást is felhasználnak a kivándorlók számának becsléséhez. Egyrészt a Munkaerő-piaci felmérésből származó információkat: ez az adatgyűjtés több mint 50 ezer háztartásra terjed ki, de nem tartalmazza azokat a kivándorlókat, akiknek a teljes háztartása külföldre költözött. Másrészt a 2002-es és a 2011-es népszámlálásokból az egy éven túl külföldön tartózkodók számát. Harmadrészt a fogadó országok statisztikai hivatalaitól kapott adatokat, ahol „ideiglenes bevándorló” címen tartják nyilván az adott országban 3 hónapnál tovább tartózkodó, állandó lakcímet létesítő személyeket. Információt jelent még a célországokban kiadott munkavállalási engedélyek, illetve regisztrációk száma, a biztosított jogviszony létesítése és a kiadott tartózkodási engedélyek száma is.

1980 és 1989 között, a becslések szerint 1,1–1,3 millió lengyel állampolgárt tartottak nyilván kivándorlóként (aki legalább egy évig külföldön tartózkodik).¹ Bár a lengyel bevándorlók száma a 90-es évek kezdete óta nőtt, a vándorlási egyenleg továbbra is negatív maradt. A 2004-es EU-csatlakozást követően a lengyel állampolgárok nemzetközi mobilitása jelentősen növekedett. 1990 és 2005 között a kivándorlók száma körülbelül 20–25 000 fő volt évente, ez a szám 2006-ban közel 47 000 főre emelkedett.

A csúcs 2007-ben volt, amikor a külföldön tartózkodó lengyel állampolgárok számát 2,3² millióra becsülték. 2007 végén a lengyel lakónépesség száma 37 250 000 fő volt a Lengyel Központi Statisztikai Hivatal nyilvántartása szerint. A külföldön tartózkodó állampolgárok becsült száma az állandó népesség 6%-át tette ki. 2008 és 2010 között visszavándorlás volt megfigyelhető, majd ismét a kivándorlás mértéke volt nagyobb. A lengyel állandó lakosok közül a 3 hónapon túl ideiglenesen külföldön tartózkodó személyek száma 2013. december 31-én a statisztikai hivatal hivatalos becslése szerint 2 196 000 fő volt, 3%-kal több, mint egy évvel korábban. A legtöbb kivándorló (kb. 75%) hosszú távú migránsnak tekinthető, mert több mint egy éve tartózkodik külföldön, 86%-uk európai országban, 81%-uk az EU-tag-

államok egyikében (Anglia vezet 642 ezer fővel, Németország a második 560 ezer fővel). A Lengyel Központi Statisztikai Hivatal becslése szerint 2010–2012 között évente 218–275 ezer fő emigrált Lengyelországból, vagyis a visszavándorló állampolgároknál 60–70 ezer fővel több. Kormegoszlást tekintve a 25–29 és a 30–34 éves korcsoportból mentek ki a legtöbben, a migránsok átlagéletkora 32,7 év, míg a lengyel lakosság átlagéletkora 39 év. Nemek közötti eltérést nem találtak.

Összehasonlításképpen, a magyarországi hivatalos adatok szerint 2014-ben 31 ezer magyar állampolgár távozott az országból legalább egy évre, az európai adminisztratív nyilvántartások szerint több mint 50 ezer főt regisztráltak három hónapon túl tartózkodóként. 2014 elején 320 ezer, 2015 elején 370 ezer magyar állampolgár élt európai országokban, ebből több mint 150 ezer fő (41%) Németországban. Második helyen Anglia szerepel, a harmadik legjelentősebb célország pedig Ausztria.³ A kivándorlók háromnegyede 40 év alatti.

ALKALMAZOTT MÓDSZEREK ÉS ADATOK

Az alkalmazott adatforrások a következők: a 2002-es és 2011-es lengyel népszámlálások adatai, a lengyel munkaerő-piaci felmérés adatai, a lengyel KSH-adatok és becsléseik, a célországok tükörstatisztikái, a Lengyel Migrációs Kutatóközpont becslései, valamint a számításokhoz a népességadatok, a születési, halálozási és vándorlási egyenleg, ill. a Statisztikai Hivatal adatai (Eurostat adatforrás). Miután a felsorolt adatforrások felhasználásával előállítottuk az adott évre vonatkozó (flow) lengyel migrációs egyenleg adatokat, következő lépésként a lengyel koréves (5 éves korcsoportos) és nemenkénti megoszlást becsültük meg a népszámlálásból származó a migránsok nem- és kormegoszlása mintájára. Ebből lehetővé vált a korcsoportos migrációs ráta kiszámítása. Az 1994–2004 közötti nem- és kormegoszlás kiszámításához a 2002-es népszámlálási arányokat, míg a 2005–2014 közötti időszakra a 2011-es arányokat alkalmaztuk.

A lengyel korcsoportos nemenkénti migrációs ráta alkalmazásával kiszámítottuk a magyarországi népességen alapuló kivándorlók korcsoportos számát nemenkénti bontásban. Ezt a számított adatot beépítettük az előreszámítási modellbe, így határoztuk meg a szülőképes korú nők számát. A koréves fertilitási ráta ismeretében kiszámítható volt a születések száma a lengyel migrációs trend mellett becsült szülőképes korú női népességből.

A hipotetikus népesség-előreszámítás során az 1994–2015 közötti magyar születéskor várható élettartamot, halálozási rátát és fertilitási rátát alkalmaztam.

¹ Stefan Alscher (2008): *Poland*. Focus Migration, Country Profile No. 3. Hamburg Institute of International Economics, Hamburg. http://focus-migration.hwwi.de/typo3_upload/groups/3/focus_Migration_Publikationen/Laenderprofile/CP03_Poland_Update.pdf

² Pawel Kaczmarczyk (ed.) (2015): *Recent trends in international migration in Poland. The 2013 SOPEMI Report*. CMR Working Papers 86/144. Centre of Migration Research, University of Warsaw.

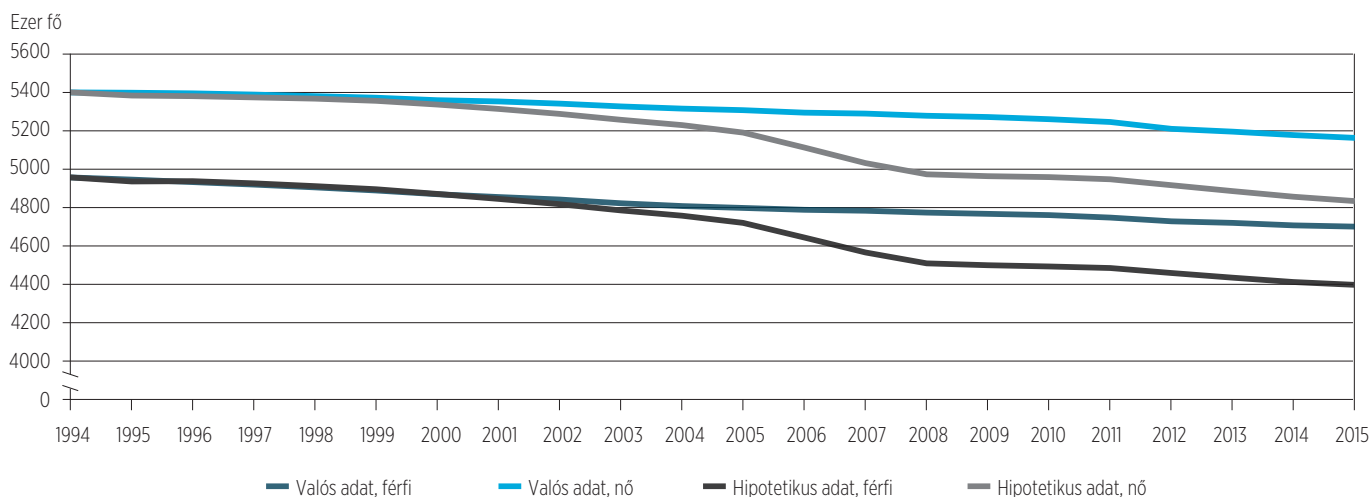
³ *Helyzetkép a magyarországi elvándorlásról*. (SEEMIG projekt sajtóanyaga). KSH – KSH NKI, 2015.

EREDMÉNYEK

A magyar állampolgárok kivándorlása az országból lassabban és mérsékeltebben ment végbe, mint Lengyelország esetében. A munkavállalási célú kivándorlás elsősorban a fiatal, pályakezdő korban lévő generációkat érinti jelentősebben. Ez a folyamat azonban több szempontból is

hatással van a népességre. Amennyiben a fiatalok külföldön dolgoznak, vagy későbbre toldódik a családalapítás időpontja, vagy külföldön történik meg, ami sok esetben végleges letelepedést eredményez. A szülőképes korú nők számában mutatkozó hiány a születések számára lehetne hatással.

1. ábra: A népességszám alakulása 1994–2015 között Magyarországon (ezer főre vetítve)

Forrás: KSH Demográfiai évkönyvek, Eurostat, valamint saját számítás.

A FEJLETT ORSZÁGOKBA IRÁNYULÓ MIGRÁCIÓRÓL

Megjelent az OECD migrációról szóló 2016-os jelentése, amelyben a világ 35 fejlett országának az elmúlt 10 évben tapasztalható migrációs tendenciáival foglalkoznak (OECD 2016⁴). A jelentésben ismertetésre kerülnek többek között az állandó letelepedési célú migrációs folyamatok, a migránsok száma a kibocsátó országuk és a célországok szerint, a menedékkérők száma és változása, valamint az ideiglenes bevándorlók jellemzői. A főbb megállapításait ismertetjük a következőkben.

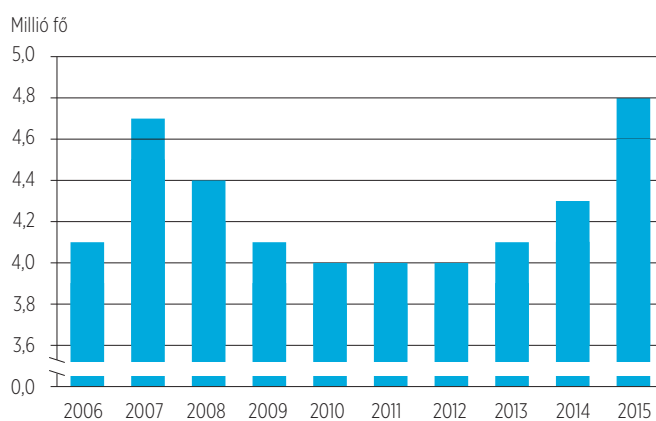
Az OECD-országokba állandó letelepedési céllal történő bevándorlás a 2007-es csúcstól némi csökkenést mutatott. A 2010 és 2012 közötti időszakban 4 millió fővel stagnált, majd meredek emelkedésnek indult. Az elmúlt 10 év legmagasabb bevándorlási számát 2015-ben érte el 4,8 millió fővel (2. ábra).

Az OECD-országokba belépők egyharmada OECD-országból érkezik. Az utóbbi években jelentősen megnőtt a Romániából, Bulgáriából, Olaszországból és Franciaországból érkezők száma. A bevándorlók 10%-a kínai, 5%-a indiai.

A 2015-ben tapasztalt migrációs hullám a menedékkérők számában is megmutatkozott. 2014-hez képest megduplázódott a menedékkérők száma. 1,65 millió menedékkérőt regisztráltak az OECD-országokban, ebből 1,3 millió fő európai országba érkezett. Németországban 440 ezer hivatalos menedékkérelmet regisztráltak, de több mint egymillió előzetes

regisztrációt iktattak. A kérelmezők egynegyede Szíriából érkezett. Az OECD-országokban az elmúlt öt évben 18 200 munkavállalási engedélyt és 15 300 tanulói vízumot adtak ki szíreknak, családdegyesítés céljából pedig 72 ezren érkeztek.

2. ábra: Az OECD-országokba bevándorlók száma 2006–2015 között

Forrás: International Migration Outlook 2016.

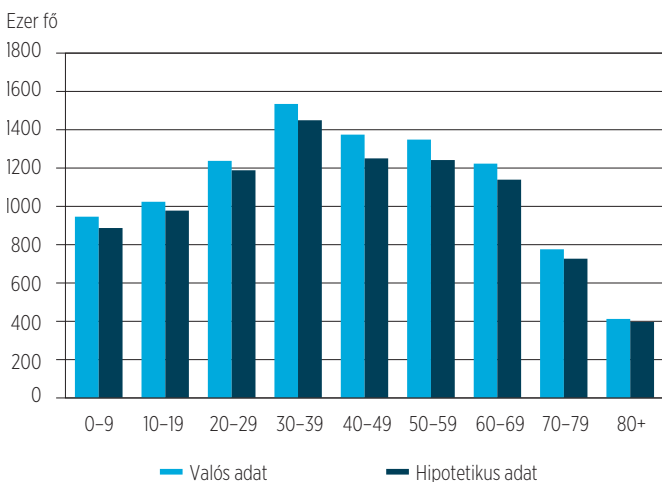
Az ideiglenes bevándorlók száma is nőtt, mind a kiküldetésen lévő munkavállalók, mind az idénymunkások száma emelkedett. Az OECD-országokban tanuló diákok száma közel 3 millió, akiknek a 23%-a kínai.

Területi megoszlást tekintve a bevándorlók elsősorban a városokat választják.

⁴ International Migration Outlook 2016. OECD, 2016.

Amennyiben a magyarországi elvándorlás mértéke a lengyel kivándorlási trendnek megfelelően alakult volna 1995 és 2014 között, az időszak végére 620 ezer fővel lett volna kevesebb a magyar népességszám (1. ábra). A lengyel migrációs mintázattal Magyarországon 2014-ben 140 ezer fővel lennének kevesebben a szülőképes korban lévő nők. Minden korcsoportban alacsonyabb lenne a népességszám, azt azonban ki kell emelni, hogy a legjelentősebb hiányt – közel 125 ezer fővel – a 40–49 éves korcsoportban szenvednék el. A 30–70 év közötti népességből összességében 400 ezer fő hiányozna.

3. ábra: A valós és a hipotetikus népességszám korcsoportonként Magyarországon 2014-ben (ezer főre vetítve)

Forrás: KSH Demográfiai évkönyvek, Eurostat, valamint saját számítás.

KÖVETKEZTETÉSEK

Magyarország és Lengyelország népességváltozásának trendje 1990 és 2014 között több ponton is különbözött. Míg Magyarország népessége folyamatosan csökkent, addig Lengyelországra 1999-ig nőtt, 2000-tól pedig csökkenést mutatnak az adatok. A folyamatos népességcsökkenés hazánkban az alacsony születésszámból ered, amelyet a pozitív migráció sem tudott ellensúlyozni. Lengyelországban a pozitív természetes szaporodás a vizsgált időszak végére fordult át negatív irányba, amely a fokozott elvándorlással népességcsökkenéshez vezetett.

Ha Magyarország követte volna a lengyelországi nagymértékű negatív vándorlási trendet, népessége a negatív természetes szaporodással együtt drasztikusabban csökkent volna. A fiatal, szülőképes korú nők elvándorlása, negatív vándorlási egyenlege a későbbi gyermekszületekre is hatással lenne.

További információ:

Obádovics Csilla obadovics@demografia.hu

KSH NÉPESSÉGTUDOMÁNYI
KUTATÓINTÉZET

KORFA – NÉPESEDÉSI HÍRLEVÉL

Szerkesztő: Kapitány Balázs kapitany@demografia.hu

Kiadó: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet

Cím: 1024 Budapest, Buday László utca 1-3.

Terjesztő: Ferkis Anna ferkis@demografia.hu

Telefon: 06-1-345-6947; Fax: 06-1-345-1115

ISSN 1586-7684 (nyomtatott) HU ISSN 2062-7599 (online)

TISZTELT OLVASÓNK!

A Korfa korábbi számai letölthetők a www.demografia.hu oldalról. A kiadvány szövege és ábrái tovább szerkeszthető formátumban igényelhetők Kapitány Balázs szerkesztőtől a kapitany@demografia.hu e-mail címen.